

JT Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą

1984 metais buvo priimta JT Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (toliau – Konvencija).

Ši Konvencija įpareigoja kiekvieną valstybę, šios Konvencijos dalyvę:

1. imtis veiksmingų priemonių, kad būtų užkirstas kelias kankinimo veiksams bet kurioje jos jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje.
2. neišsiųsti, negražinti ir neišduoti asmens kitai valstybei tais atvejais, kai yra pagrįstų priežasčių manyti, kad jam iškiltų pavojus būti kankinamam. Kita vertus, jei jos jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje yra asmuo, įtariamas padaręs kankinimo veiką, valstybė turi jį išduoti arba pati pradėti baudžiamąjį persekiojimą.
3. užtikrinti, kad visi kankinimo veiksmai pagal jos baudžiamąją teisę būtų laikomi nusikaltimais, taip pat atsižvelgiant į sunkų šių nusikaltimų pobūdį, numatyti atitinkamas bausmes už šiuos nusikaltimus.
4. nuolat peržiūrėti asmenų, kuriems bet kurioje jos jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje bet kuria forma taikomas areštas, sulaikymas ar laisvės atėmimas, kvotos taisyklės, instrukcijas, būdus ir praktiką, taip pat kalinimo ir elgesio su jais nurodymus.
5. užtikrinti, kad jos kompetentingos institucijos imtųsi skubaus ir nešališko tyrimo, kai pagrįstai manoma, kad kurioje nors jos jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje buvo padaryta kankinimo veika.
6. užtikrinti, kad bet kuris asmuo, kuris teigia patyręs kankinimą kurioje nors jos jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje, turėtų teisę skųstis jos kompetentingoms institucijoms.
7. užtikrinti, kad nukentėjusysis nuo kankinimo veikos gautų žalos atlyginimą, o nukentėjusiojo mirties atveju – jo išlaikytiniai.
8. užtikrinti, kad bet koks pareiškimas, kuris, kaip nustatyta, buvo išgautas kankinant, negalėtų būti laikomas įrodymu jokiam teismo procese.

Konvencija įsteigtas Komitetas prieš kankinimą (toliau – Komitetas). Jį sudaro dešimt aukštomis moralinėmis savybėmis išsiskiriančių ir žmogaus teisių srityje pripažintą kompetenciją turinčių ekspertų. Ekspertus renka valstybės, šios Konvencijos dalyvės, atsižvelgdamos į teisingą jų geografinį pasiskirstymą. Komiteto nariai renkami ketveriems metams.

Komitetas prižiūri, kaip Konvencija įgyvendinama valstybėse, Konvencijos dalyvėse, todėl jos yra įpareigosotos teikti reguliarias ataskaitas Komitetui. apie Konvencijos įgyvendinimą Valstybė turi pateikti ataskaitą apie priemones, kurių ji ėmėsi siekdama vykdyti savo įsipareigojimus pagal šią Konvenciją, iškart po vienerių metų nuo Konvencijos įsigaliojimo tai valstybei momento, o vėliau – kas ketverius metus. Kiekvieną ataskaitą nagrinėja Komitetas, kuris gali pareikšti bendro pobūdžio pastabas ir nusiųsti jas atitinkamai valstybei, kuri gali atsakyti Komitetui.

Lietuva prie šios Konvencijos prisijungė 1991 m. Lietuvai Konvencija įsigaliojo 1996 m. Nuo to laiko Lietuva Komitetui pateikė 2 ataskaitas: 2002 m. ir 2008 m. Komiteto išvadoje dėl pirmosios Lietuvos ataskaitos teigiamai įvertintos Lietuvos dedamos pastangos reformuoti savo teisinę sistemą ir koreguoti įstatymų leidybą, siekiant užtikrinti pagrindines žmogaus teises, taip pat teisę į apsaugą nuo kankinimų ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ir baudimo. Komitetas tam tikrais klausimais išreiškė susirūpinimą ir pateikė rekomendacijas, kaip šalinti susidariusias problemas, o būtent: rekomendavo priimti „kankinimų“ apibrėžimą, kuris apimtų visus elementus, aptartus Konvencijoje, užtikrinti, kad visi sulaikyti asmenys visais sulaikymo etapais turėtų galimybę tiesiogiai susisiekti su gydytoju ar advokatu, taip pat ir su savo šeimos nariais, imtis ir visų kitų tinkamų priemonių prieš kankinimą ir netinkamą elgesį. Komiteto išvadoje dėl antrosios Lietuvos ataskaitos teigiamai įvertintos tęsiamos pastangos keisti teisės aktus, politiką ir procedūras, siekiant geriau apsaugoti žmogaus teises. Komitetas pakartojo išvadoje dėl pirmosios

ataskaitos pareikštą susirūpinimą, kad Lietuva nėra į savo vidaus teisę inkorporavusi Konvencijoje apibrėžto kankinimo nusikaltimo ir vėl rekomendavo tą padaryti. Taip pat rekomendavo imtis efektyvių priemonių, kad visiems sulaikytiems asmenims užtikrintų pagrindines teises gynbos priemones. Be to, nurodė, kas Lietuva turi imtis tinkamų priemonių, kad dar labiau sumažintų kardomojo kalnimo trukmę ir areštą iki kaltinimų pateikimo, ir parengtų bei įgyvendintų alternatyvias laisvės atėmimo bausmei priemones. Komitetas išreiškė susirūpinimą dėl bendrų sąlygų kai kuriuose kalėjimuose ir tardymo izoliatoriuose. Pabrėžta, kad Lietuva turi imtis efektyvių priemonių, kad aiškiai ir nedviprasmiškai informuotų visų lygių policijos pareigūnus, kad kankinimai, netinkamas elgesys ir perdėtas prievartos panaudojimas yra nepriimtinas. Komitetas konstatavo, kad Lietuvos teisės aktuose nėra nuostatos, užtikrinančios, kad, kaip numatyta Konvencijoje, bet koks pareiškimas išgautas kankinant negali būti laikomas įrodymu jokiam teismo procese, todėl nurodė, kad Lietuva turi sukurti tokią nuostatą. Galiausiai Komitetas ragina ratifikuoti Konvencijos Papildomą protokolą.

Konvencijoje be ataskaitų procedūros numatyti dar trys mechanizmai, per kuriuos Komitetas gali atlikti priežiūros funkciją:

1. Komitetas gali svarstyti valstybės, Konvencijos dalyvės, jurisdikcijai priklausančių asmenų, kurie, jų manymu, yra nukentėję dėl to, kad valstybė pažeidė Konvenciją, skundus arba jų vardu pateiktus pranešimus, kai valstybė yra pripažinusi tokią Komiteto kompetenciją.
2. Komitetas gali atlikti konfidencialų tyrimą, jei gauna patikimos informacijos, kuri pagrįstai leidžia manyti, kad kankinimai yra nuolat vykdomi kurios nors valstybės teritorijoje.
3. Komitetas gali svarstyti tarpvalstybinius skundus, kuriuose viena valstybė, šios Konvencijos dalyvė, teigia, kad kita valstybė, šios Konvencijos dalyvė, nevykdo savo įsipareigojimų pagal šią Konvenciją, kai valstybė yra pripažinusi tokią Komiteto kompetenciją.

2006 m. įsigaliojo Konvencijos Papildomas protokolai. Jis sukūrė asmenų, kuriems valstybės vardu yra atimta laisvė, laikymo vietų nepriklausomos stebėsenos sistemą. Šią sistemą sudaro pagal Papildomą protokolą įsteigtas Pakomitetas prieš kankinimus, kuris turi mandatą lankyti valstybių vietas, kur asmenys yra laikomi prieš jų valią. Taip pat pagal Papildomą protokolą, valstybės dalyvės turi įsteigti nepriklausomą nacionalinį prevencinį mechanizmą, skirtą kankinimų prevencijai nacionaliniame lygyje tikrinant laisvės atėmimo vietas.